

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Weerbaarheid tegen radicalisering en extremisme

Welke factoren bepalen of iemand weerbaar is tegen extremistische invloeden en zijn deze factoren meetbaar?

Mann, L.; Doosje, B.; Konijn, E.; Nickolson, L.; Moore, U.; Ruigrok, N.

Publication date

2015

Document Version

Final published version

Published in

Magazine Nationale Veiligheid en Crisisbeheersing

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Mann, L., Doosje, B., Konijn, E., Nickolson, L., Moore, U., & Ruigrok, N. (2015). Weerbaarheid tegen radicalisering en extremisme: Welke factoren bepalen of iemand weerbaar is tegen extremistische invloeden en zijn deze factoren meetbaar? *Magazine Nationale Veiligheid en Crisisbeheersing*, 13(4), 24-25.
https://www.nctv.nl/binaries/magazine-nationale-veiligheid-en-crisisbeheersing-2015-4-interactief_tcm31-30158.pdf

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

WELKE FACTOREN BEPALEN OF IEMAND WEERBAAR IS TEGEN EXTREMISTISCHE INVLOEDEN EN ZIJN DEZE FACTOREN MEETBAAR?

Weerbaarheid tegen radicalisering en extremisme

■ **Liesbeth Mann, Bertjan Doosje, Elly Konijn, Lars Nickolson, Urs Moore en Nel Ruigrok**
Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit

De afgelopen decennia is veel onderzoek uitgevoerd naar individuele gevoeligheid voor radicalisering en extremisme. Minder is bekend over de factoren die mensen juist *weerbaar* maken tegen extremistische boodschappen. In opdracht van het WODC en het NCTV deden wij onderzoek naar (de conceptualisering van) het begrip weerbaarheid tegen extremisme en de mogelijkheid om deze weerbaarheid te meten¹. We hebben een aantal verkennende studies uitgevoerd naar methoden waarmee weerbaarheid tegen extremistische boodschappen onder Nederlanders relatief eenvoudig en betrouwbaar periodiek kan worden vastgesteld. In het onlangs verschenen eindrapport² beschrijven we de resultaten van deze studies en doen we aanbevelingen voor vervolgonderzoek. In dit artikel beschrijven we de belangrijkste uitkomsten van dat rapport.

WAT IS WEERBAARHEID TEGEN EXTREMISME?

Weerbaarheid is een begrip dat veel is onderzocht in relatie tot trauma en rampen (bestrijding). In deze context wordt weerbaarheid vaak gedefinieerd als de mate van veerkracht bij tegenslag en het vermogen om met moeilijke situaties om te gaan. Bij weerbaarheid tegen extremisme gaat het echter om het bieden van tegenkracht tegen en/of het weerstaan van extremistische boodschappen of invloeden. Concreet kan men bij dergelijke invloeden denken aan wervingspogingen vanuit extremistische groepen, druk vanuit familieleden of vrienden zich bij een extremistische beweging aan te sluiten of extremistische propaganda op websites of via (sociale) media. Wij definiëren weerbaarheid tegen extremisme als “de mate waarin burgers extremistische invloeden aan de hand van cognitieve, affectieve en gedragsmatige indicatoren weerstaan en/of zich daartegen verzetten.”

Dit weerstaan of verzetten kan tot uiting komen in een aantal concrete *manifestaties* van weerbaarheid. Een voorbeeld daarvan is het plaatsen van een bericht op een forum waarin men ingaat tegen een extremistische uiting. Ook het negeren of niet serieus nemen van extremistische boodschappen kan gezien worden als manifestatie van weerbaarheid. Zulke manifestaties kunnen worden versterkt of verzwakt door cognitieve, affectieve en gedragsmatige *indicatoren* van weerbaarheid. Aan de hand van literatuurstudie en interviews met experts hebben we vier van dergelijke indicatoren geïdentificeerd:

- institutioneel vertrouwen (affect);
- een behoefte aan cognitieve afsluiting (cognitie);
- een zoektocht naar betekenis (affect);
- meervoudig groepslidmaatschap (gedrag).

Belangrijk is dat sommige van deze indicatoren ook een rol kunnen spelen bij gevoeligheid voor radicalisering. Ze zijn dus niet uniek voor weerbaarheid, maar ze spelen wel een belangrijke rol bij weerbaarheid tegen extremisme.

De *eerste* indicator van weerbaarheid, institutioneel vertrouwen, verwijst naar het vertrouwen dat mensen hebben in instituties zoals de overheid, politie en justitie. Wanneer dat vertrouwen sterk is en mensen het gevoel hebben eerlijk te worden behandeld in de samenleving, zijn zij weerbaarder tegen boodschappen van extremistische groepen, die vaak juist worden gekenmerkt door sterk wantrouwen in dergelijke instituties.

Een behoefte aan cognitieve afsluiting (de *tweede* indicator) wordt gedefinieerd als “de behoefte aan duidelijke kennis over bepaalde zaken” (Kruglanski & Webster, 1996, p. 263³), weinig ruimte voor nuance en een afkeer van ambiguïteit en ambivalentie. Radicale groepen dragen vaak een duidelijke en eenzijdige boodschap uit en creëren een dichotoom wereldbeeld van “wij” tegen “zij”, goed tegen kwaad. Mensen met een *lage* behoefte aan cognitieve afsluiting hebben over het algemeen een meer divers waardensysteem en staan meer open voor afwijkende meningen. Hierdoor zijn zij weerbaarder tegen de eenzijdige boodschappen vanuit radicale groepen.

¹ Wij danken de begeleidingscommissie die bestond uit prof. dr. D. Wigboldus (Radboud Universiteit Nijmegen), drs. J. Odink (Ministerie van Veiligheid en Justitie, NCTV), drs. L. Vleugels (Ministerie van Veiligheid en Justitie, NCTV), drs. O. Hendriks (Ministerie van Veiligheid en Justitie, WODC) en drs. A. Gielen (A.G. Advies).

² <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2488-de-meetbaarheid-van-de-weerbaarheid.aspx?cp=44&cs=6796>

³ Kruglanski, A. W., & Webster, D. M. (1996). Motivated closing of the mind: “Seizing” and “freezing.” *Psychological Review*, 103, 263-283. doi:10.1037/0033-295X.103.2.263

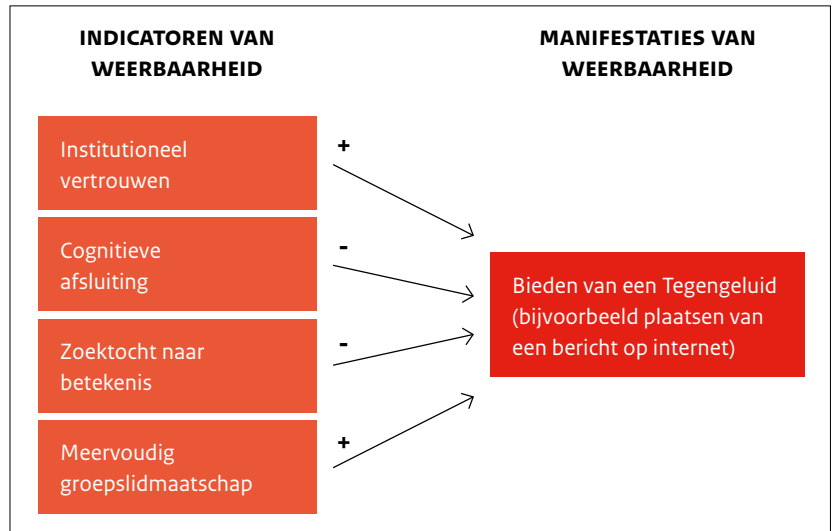
Een zoektocht naar betekenis, de *derde* indicator van weerbaarheid, wordt door Kruglanski en collega's (2014)⁴ gedefinieerd als een fundamentele wens van mensen om "ertoe te doen", iemand te zijn en gerespecteerd te worden (p. 73). Radicale groepen kunnen voorzien in een dergelijke zoektocht door – vaak jonge – mensen het gevoel te geven een zinvol doel te hebben in het leven en ergens bij te horen. Naarmate mensen een dergelijke zoektocht minder sterk ervaren, zullen zij weerbaarder zijn tegen boodschappen van radicale groepen die juist op deze zoektocht inspelen.

De *vierde* indicator van weerbaarheid, meervoudig groepslidmaatschap, verwijst naar het lid zijn van, of horen bij, meerdere verschillende groepen. Wanneer dit het geval is komen mensen in aanraking met verschillende ideeën, waarden en normen dat bijdraagt aan een meer divers waardensysteem. Dit versterkt de weerbaarheid tegen de eenzijdige boodschappen van radicale groepen.

IS WEERBAARHEID TEGEN EXTREMISME MEETBAAR?

Uit ons empirisch onderzoek blijkt dat het mogelijk is de indicatoren en manifestaties van weerbaarheid te meten. Hier zijn verschillende methoden voor onderzocht. Zo kunnen indicatoren van weerbaarheid worden gemeten door middel van vragenlijstonderzoek. In sommige gevallen wordt dat al gedaan. Institutioneel vertrouwen wordt bijvoorbeeld tweemaal gemeten met de *European Social Survey*⁵ onder een grote, representatieve steekproef uit de Nederlandse bevolking. Dit biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in deze belangrijke indicator van weerbaarheid in Nederland en de rest van Europa over de jaren heen.

Het is ook mogelijk om een behoefte aan cognitieve afsluiting, een zoektocht naar betekenis en meervoudig groepslidmaatschap te meten via vragenlijstonderzoek. Tevens kunnen manifestaties van weerbaarheid, zoals het bieden van een tegengeluid – bijvoorbeeld door het plaatsen van een tegenreactie op extremistische boodschappen op het internet – op die manier worden gemeten. In onze verkennende studies vinden we dat dergelijke manifestaties inderdaad gerelateerd zijn aan de genoemde indicatoren. Zo blijkt bijvoorbeeld dat wanneer mensen aangeven een sterkere zoektocht naar betekenis te ervaren zij *minder vaak* aangeven een bericht op internet geplaatst te hebben dat ingaat tegen een radicale boodschap. Wel moeten we deze relaties voorzichtig interpreteren omdat enkele maten nog verder moeten worden gevalideerd.

Indicatoren en manifestaties van weerbaarheid. Een pijl betekent een verwachte positieve (+) of negatieve (-) relatie tussen een indicator en manifestaties van weerbaarheid.

Een andere, meer directe, methode voor het meten van manifestaties van weerbaarheid is het analyseren van berichten die mensen plaatsen op sociale media. Om deze mogelijkheid te verkennen hebben we de berichten die een jaar lang op het forum van "Marokko.nl" zijn geplaatst geanalyseerd op inhoud. Onze analyses laten zien dat het mogelijk is om aan de hand hiervan een zogenaamde *weerbaarheidsindex* te creëren die de verhouding weergeeft tussen berichten die oproepen tot extremisme ten opzichte van de geluiden daartegen. Een grafische weergave van deze index over de tijd kan inzicht geven in de weerbaarheid onder een bepaalde groep zoals deze via bepaalde sociale media tot uiting komt. Aanvullend onderzoek is nodig om de betrouwbaarheid van deze metingen te verhogen.

AANBEVELINGEN EN CONCLUSIES

Met onze verkennende studies hebben we een eerste stap gezet richting systematisch en empirisch onderbouwd onderzoek naar weerbaarheid tegen radicalisering en extremisme. Naast een definitie en conceptualisering van weerbaarheid op basis van de literatuur, laten onze studies zien dat het mogelijk is de weerbaarheid van (groepen) mensen in de samenleving periodiek te meten. Echter, de meetinstrumenten moeten nog wel geoptimaliseerd en deels gevalideerd worden. Daarom is vervolgonderzoek nodig. In dergelijk vervolgonderzoek zal ook rekening moeten worden gehouden met *contextuele factoren* die een rol spelen bij weerbaarheid, zoals tijd, plaats en sociale groep waar men bij hoort. Tevens is de *specificiteit* van een meting van weerbaarheid van belang. Gaat het om de weerbaarheid van één specifieke groep of om de weerbaarheid van de gehele bevolking? Tot slot speelt het *niveau* waarop weerbaarheid wordt beschouwd – macro (gemeenschaps), meso (groeps) of micro (individueel) – een belangrijke rol bij het bepalen van weerbaarheid. De beperkingen ten spijt heeft dit onderzoek aangetoond dat weerbaarheid te definiëren en te meten is. In deze tijd van toenemend extremisme is dat een belangrijke stap voor overheid en samenleving.

⁴ Kruglanski, A. W., Gelfand, M. J., Bélanger, J. J., Sheveland, A., Hetiarachchi, M., & Gunaratna, R. (2014). The psychology of radicalization and deradicalization: How significance quest impacts violent extremism. *Political Psychology*, 35, 69-93. doi:10.1111/pops.12163

⁵ <http://www.europeansocialsurvey.org/>